

מבשר טוב

יומא דהילולא דהרה"ק

הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע בעל נועם אלימלך

תורה ראשונה

כ"א אדר ב' תשע"ד

עיה"ק ירושלים תובב"א

מאמר "גדולים צדיקים במיתתם"

ובו יבואר אשר הצדיק כפי אשר פעל בדרכיו בחיים חיותו, כמו"כ ממשיך בפעולותיו אלו ביתר שאת ויתר עוז מעולם העליון עוד הרבה יותר ממה שעשה בחייו.

א.

חז"ל דרשו שטעה המן שחודש אדר הוא סימן רע לישראל שמת בו משה, ולכאורה כן הוא אף שגם נולד בו.

במסכת מגילה (י"ג ע"ב) גרסינן: "הפיל פור הוא הגורל" (אסתר ג, ז), תנא כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה. אמר, נפל לי פור בירח שמת בו משה. ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד", ע"כ.

נתבאר, ששמח המן שהיה לו סימן טוב לגזור גזירות רעות על ישראל, אחר שנפל הפור על חודש שמת בו מושיעם של ישראל, אך האמת היה שטעה משום שהשי"ת ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחודש (קידושין ל"ח ע"א), וע"כ אף שמת בו משה מ"מ גם נולד בו, והוי סימן טוב לישראל שנולד בחודש זה מושיעם.

ולכאורה אף שנולד בחודש זה, מ"מ הא סוף כל סוף אכתי גם מת בה, וא"כ מה יועיל שגם נולד משה בחודש זה אחר שגם מת בה והוה ליה סימן טוב להמן לגזור על ישראל גזירות רעות, ומה טעות טעה המן שמשום שגם נולד בה לא יהיה זה חודש רע להם.

ולבאר טעותו של המן שחשב שפטירת הצדיק הוא דבר רע לישראל, נקדים לבאר עבודת קודשו של בעל ההילולא דהרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע ועכ"ל, ובתוך כך יתבאר ענין פטירת הצדיק והשפעתו לעולם אחר פטירתו.

ב.

עבודת קודשו של הרבי ר' אלימלך הייתה במסירות נפש עצומה בכל רגע ורגע לעמוד על המשמר להציל את ישראל מגזירותיהם.

בסיום דברי ההתנצלות של הרה"ק ר' אלעזר מליזענסק [בן הרה"ק הרבי ר' אלימלך] שכתב בריש ספה"ק נועם אלימלך, מבקש מהשי"ת לקיים כל הברכות אשר ביקש כ"ק אביו הק' ומסר נפשו תמיד בעד ישראל, וז"ל: "למען כבוד שמך הגדול תעשה ותקיים נא כל הברכות אשר תמיד על פה כבוד אבי מורי הורגלו, להיות מברך ישראל ולמסור נפשו עליהם בכל עת ולבטל מהם גזירות רעות בתפילתו הנאמנה במסירות נפשו", עכ"ל.

ובתחנתו כאן נתקבלה לנו בתוך דבריו עדות נאמנה על עבודתו בקודש של הרה"ק הרבי ר' אלימלך, שהיה במסירות נפש תמידית לעמוד על המשמר בתפילתו שלא יגזרו גזירות רעות על ישראל.

ומובא בשם הרה"ק בעל ספה"ק תפארת שלמה זצוקללה"ה שאמר על דברים אלו שמעיד בנו על אביו שמסר נפשו עבור ישראל תמיד בכל עת לבטל מישראל גזירות רעות, שהם חשובים בעיניו כל כך אפילו יותר מכל ספה"ק נועם אלימלך בעצמו.

ובהתנצלות שכתב הרה"ק ר' אלעזר מליזענסק בהדפיסו את ספר ליקוטי שושנה יחד עם ספר 'אותיות דרבי עקיבא' (בשנת תקמ"ח) כתב עוד יותר, שהרבי ר' אלימלך זי"ע מסר נפשו כמעט כמו רבי עקיבא וחבריו, וע"כ ראה לנכון להדפיס הספר 'ליקוטי שושנה' יחד עם ספר 'אותיות דרבי עקיבא'.

וז"ל: "וכאשר ראיתי שהד"ק היטב, והקרה ה' לפני ספר נחמד ויקר מאד הנקרא 'אותיות דרבי עקיבא', זה החיבור מיוסד ומתוקן וכו'... ואמרתי בליבי שבודאי ראוי ונכון להתחברם ולהעולתם יחד על מזבח הדפוס באשר שהכרתי במידת אדוני אבי זצ"ל שמידתו היה תמיד למסור נפשו בעבודת הבורא כמעט כרבי עקיבא וחבריו וחיבב מאוד דברי הקדמונים ז"ל", עכ"ל.

ונתבאר כאן ביותר, שכל כך מסר נפשו כמעט כמו רבי עקיבא וחבריו, והוא מסירות נפש שבן אנוש אין יכול להגיע כלל למדרגה נעלה כזו שלא יפסיק ולו לרגע אחד ממסירות נפש תמידית לבורא יתברך שמו בתפילותיו על ישראל.

והיוצא מדבריו, שעיקר עבודת קודשו של האי צדיק, היה במסירות נפש בכל רגע ורגע בכל עת בלי הפסק רגע, לעובדו יתברך ולהתפלל על ישראל לבטל מהם גזירות קשות.

ואא"ז בספה"ק תולדות אדם (בקדושה של שבת פרשת עקב, וכן בפרשת כי תצא) מביא, שהרבי ר' אלימלך זי"ע ביטל את הגזירות שאמרו חז"ל שיהיו בעת עקבתא דמשיחא, וז"ל: "הנה שמעתי אומרים בשם רבינו הרה"ק ר' אלימלך זצלה"ה זי"ע, שאמר: כל הצרות שאמרו חז"ל שיהיה בעקבי דמשיחא, היה רק קודם שהיה אלימלך בעולם. אבל אחר כך שהיה אלימלך בעולם, נשתנה הכל לטובה", עד כאן לשון קודשו.

וכן הוא בספר נתיב מצוותיך (קאמרנא): "אמר [הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע] לתלמידו הרה"ק מפינטשוב זצלה"ה: 'חידוש נפלא הוא לי על התנאים, שצפו ברוח קדשם עד סוף כל הדורות, וכתבו כל כך גזירות רעות ויסורים שיהיו קודם ביאת משיח, ולא ראו שאלימלך יהיה בעולם, וכל אלו הרעות והגזירות כבר המתיק אותן וביטל אותם אלימלך"', עכ"ל"ק.

נתבאר, שבמסירות נפשו שעבד בה את בוראו בתפילותיו לבטל גזירות מישראל, הצליח אפילו לעקור את היסורים שהיו צריכים להיות על ישראל בימי עקבתא דמשיחא.

וענין מסירות נפש תמידית נתבאר בגמ' בכתובות (ל"ג ע"ב): "אמר רב אילמלי נגדוה לחנניה מישאל ועזריה פלחו לצלמא", ע"כ.

היינו, שאם היו מייסריין אותם ביסורין ולא במיתה מיד לא היו עומדים בנסיון והיו משתחוים לצלם.

אמנם בתוס' שם פירשו, וז"ל: "אילמלי נגדוה לחנניה מישאל ועזריה הוו פלחי לצלמא. תימה מנא לן, דהא אמרינן בהרואה (ברכות סא): 'כשהוציאו את ר"ע אמר כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה אימתי יבא לידי ואקיימנו בכל נפשך', אלמא משמע דבכל נפשך מיירי אפילו היו מייסרין את האדם ביסורין קשין דומיא דר' עקיבא שהיו מסרקין בשרו במסרקי ברזל, וכ"ש לנגודי. ואור"ת דאותו צלם לא היה עבודת כוכבים ממש אלא היה עשוי לכבוד המלך ואעפ"כ היה בו קידוש השם ולכך מסרו עצמן למיתה", ע"כ לשון התוספות.

והיינו, שאין הכוונה שאם היו מייסרים אותם היו עוברים ומשתחוים לצלם משום שלא היה עבודה זרה אלא לכבוד המלך.

וזהו שיטת התוס' אך לעומתם בשטמ"ק שם הביא שיטות הסוברים שביסורים אין חיוב למסור נפש אפילו עבור עבודה זרה, וכל מה שנאמר על מסירות נפש בג' עבירות הוא רק אם נוטל את נפשו בלי יסורים.

וז"ל: "ובקונטרסין כתוב וז"ל: "אלמלי נגדוהו. פירש ה"ר אליעזר: דלא חייבה תורה אלא למסור עצמן למיתה, כדכתיב: 'בכל נפשך' אפילו הוא נוטל את נפשך. אבל להחמיר עליהם יותר ממיתה לא היו חייבים, ויפה פירש. ומה שהקשה עליו רבינו תם ז"ל מרבי עקיבא וחבריו שסרקו את בשרו במסרקות של ברזל ולא פלח. נראה לי, דלא קשה מידי, דהתם הכאה שיש בה קצבה היא דכיון שסרקו את בשרו ברור הוא שימות במיתה גמורה במהרה. והיא היא כונו נוטל את נפשך. אבל הא דאמר רב אלמלי נגדוהו כו' פירושו הכאה בלא מיתה קאמר, כגון שהניחום שנה או שנתים ויכו אותם בכל יום והוא הכאה שאין לה קצבה, שהיא חמירא יותר ממלקות ומיתה. ובהא לא חייבתו תורה דלאו נוטל את נפשך הוא", עכ"ל.

ומבואר ברור, שאין צריך למסור הנפש אלא אם הוא בנטילת נשמה בפעם אחת, אך אם הוא בא ביסורין רבים בלא קצבה אין חיוב למסור נפש עבור זה כלל.

אמנם הרה"ק הרבי ר' אלימלך ז"ע עבד על עצמו כל כך שכל ימי חייו היו רק בבחינה גבוהה של מסירות נפש בכל רגע ורגע שלא מן החיוב הרגיל על פי תורה, ומסר נפשו למיתה בכל רגע רק בכדי לבטל גזירות רעות מישראל, וזה היה כחו הנשגב לבטל אפילו צרות של עקבתא דמשיחא שהיו צריכים להיות על ישראל.

ג.

הרה"ק הרבי ר' אלימלך ביטל בחייו הצרות הגשמיות של עקבתא דמשיחא אך הנסיונות המרים ברוחניות של עיתות הללו לא ביטל בחייו.

ברם, לולא דמסתפינא הוא אמינא, שמרן הרבי ר' אלימלך ז"ע ביטל רק את היסורים הגשמיים שנועדו להיות בעת עקבתא דמשיחא, אך הקשיים בחיים הרוחניים והנסיונות המרים בכפירה גוברת מאוד בעת עקבתא דמשיחא אותם לא ביטל הרבי ר' אלימלך בחייו.

שיסוד יסורי עקבתא דמשיחא שנינו במשנה בסוף מסכת סוטה (דף מ"ט ע"ב): "בעקבות משיחא חוצפא יסגא ויוקר יאמיר, הגפן תתן פריה והיין ביוקר ומלכות תהפך למינות ואין תוכחת, בית וועד יהיה לזנות והגליל יחרב והגבלן ישום ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו וחכמות סופרים תסרח ויראי חטא ימאסו והאמת תהא נעדרת, נערים פני זקנים ילבינו, זקנים יעמדו מפני קטנים, בן מנוול אב, בת קמה באמה, כלה בחמותה, אויבי איש אנשי ביתו, פני הדור כפני הכלב, הבן אינו מתבייש מאביו ועל מה יש לנו להשען על אבינו שבשמים", ע"כ.

ומצינו במשנה זו יסורים שונים, חלקם יסורים גשמיים דוגמת האמרת היוקר וחורבן הגליל וכדומה, וחלקם יסורים ונסיונות רוחניים שהאמת תהא נעדרת וחכמת הסופרים תסרח וכו', וראו חז"ל ברוח קודשם כל הצרות שיהיו בעת עקבתא דמשיחא.

אמנם הרה"ק הרבי ר' אלימלך ז"ע על ידי עבודתו הגדולה במסירות נפש תמידית בכל רגע ביטל מישראל את הצרות הגשמיים בעת עקבתא דמשיחא, אך היסורים ברוחניות והקושי להאמין בו יתברך בעת שהעולם מלא בטומאה וכפירה, זה לא ביטל בחייו.

ורואים בחוש איך שהעולם בדור הזה מלא בטומאה כל כך מה שלא היה בשום דור מעת בריאת העולם, שבדורות שעברו היו אם רצו להיטמאות או לעבור עבירות היו צריכים לנדוד וללכת למקומות שהיו מוכרזים כמקומות רעים וחטאים ושם יכלו לעשות כחפצם.

ובדורנו אנו נשתנו העיתים, והטומאה כל כך גוברת, ויכול כל אחד להחזיק בכיסו כלים שונים של טומאה או בשאר אופנים שאין צריך לטרוח ללכת לשום מקום, ואדרבה הטומאה באה אחריו בכיסו לכל מקום, ובזה הוא דבוק בהטומאה באופן שאף פעם לא היה, שאפילו החוטאים בדורות שעברו, מ"מ בעת שלא עברו עבירות, לא היו טמאים כל כך, ובדורנו הטומאה דבוקה וקשורה בהם רח"ל.

ברם, השאיר לנו הרה"ק הרבי ר' אלימלך כח מיוחד שנוכל להתחזק גם בנסיונות המרים ובעולם מלא כפירה שנוכל להחזיק באומנות אבותינו ולהאמין אמונה תמימה בהשי"ת על אף כל הנסיונות המרים בעיתות הללו, והשאיר לאחר פטירתו רושם מיוחד ושייכות מיוחדת עם ישראל לעמוד על משמרתו להציל את ישראל מגזירות עקבתא דמשיחא רוחניים על ידי עבודתו הגדולה במסירות נפשו תמיד להשי"ת,

ונבאר קצת ממעלת הצדיקים לאחר פטירתם, ועל ידי זה יתבאר עבודת קודשו של בעל ההילולא הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע בחיים חיותו והכח המיוחד שהשאיר לנו לדורות הבאים.

ד.

הצדיקים בעת מיתתם יש להם חיות חדש ביותר מימי חייהם ואז עולים לדרגה הכי גבוהה ומשם משפיעים הרבה יותר ממה שהשפיעו על ישראל בימי חייהם.

מעלת פטירת הצדיקים ועבודתם לאחר מכן שהוא במעלה גבוהה יותר מעת חייהם, כבר ביאר אא"ז בספה"ק דברי בינה (פרשת ויחי דף שפז).

וזל"ק: "הנה ידוע שכל הדברים שבעולם הם חומר וצורה. וזה הוא ממש ענין המיתה, שהחומר נתבטל מחמת הצורה. וזהו הענין שאמרו חז"ל (דברים רבה א, כא) 'גוי ששבת חייב מיתה', שהוא אין ביכולתו לקבל את הצורה. וכמבואר באריכות בספר הקדוש בני יששכר (מאמרי השבתות א, יב). אבל יש שהאדם מעלה החומר שלו, שיהיה ביכולתו לקבל הצורה. וזה הוא ענין השבת אצל איש ישראל, שנתעלה החומר לקבל הצורה".

"וזה החילוק בעצמו הוא בענין המיתה, שיש מי שצריך להתבטל אצלו החומר שלו מפני הצורה. וזה הוא ענין מיתת כל אדם. אבל יש צדיקים כאלו, שמעלים החומר להצורה, ונתייחדו כאחד ממש. ואדרבה על ידי זה משיגים חיות חדש ביותר. וזה מה שאמרו (ברכות י"ח ע"ב) שהצדיקים במיתתם קרויים חיים, שזה עיקר החיות שלהם. אבל אם כל זה אנו רואים, שאפילו בצדיקים גמורים נתבטל החומר שלהם בשעת מיתה. והענין הוא שצריך להיות כך, והוא כמו הענין שבירת הכלים. דהנה באמת למה היה צריך להיות ענין שבירת הכלים, הוא בכדי שיהיה אחר כך בנקל להאדם לבוא לעבודת השם יתברך. וזה גם כן ממש ענין הרפואה שקודם למכה, שבהמכה עצמה יש רפואה. וזה הוא ממש ענין הצער המיתה אצל הצדיק, שזה ממש כמו שבירת הכלים, בכדי להעלות עמו שארי נשמות ישראל האחוזים בו. וזה הוא ממש ענין שבירת הכלים שיש בו טובת הכלל כמבואר בספרים הקדושים",

"זה שאמר יעקב, 'הנה אנוכי מת', היינו על ידי זה יש לי צער ענין המיתה, שהוא מחמת 'והיה אלוקים עימכם' גם כן. שהוא לטובת כלל ישראל. אבל באמת יעקב אבינו עליו השלום לא מת, לפי שהיה מייחד החומר והצורה", עכל"ק.

ועולה מדברי קודשו, שהצדיקים בעת פטירתם מתעלים למדרגה גבוהה יותר ממה שהיו בחיים חיותם, וזה ביאור 'צדיקים במיתתם קרויים חיים', שחיותם יותר גדולה בשעת פטירתם, ואז יכולים להשפיע על ישראל ביותר.

וכמו"כ בספה"ק ארון עדות (פרשת וילך), כתב לבאר שצדיקים קודם פטירתם יכולים לבוא למדרגה הכי גבוהה יותר מכל ימי חייהם, וזל"ק: "וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנוכי היום לא אוכל לצאת ולבוא וה' אמר אלי לא תעבור וגו'". כבר הערנו על הלשון 'וילך משה' דלהיכן הלך. גם לאיזה תועלת אמר להם 'בן מאה ועשרים שנה אנוכי היום'. ומהו הלשון 'לא אוכל עוד לצאת ולבוא', מה כוון בזה. אך ידוע שמרע"ה עסק כל ימיו להכניס תורה בלב ישראל ולהופיע בהם אור הקדושה ואפילו הקטן בדעת שלא היה יודע להתעורר מעצמו ולהכין לבו לכך היה משה מרכין עצמו על מדרגתו השפלה והשפיע לו ג"כ לפי בחינתו כאב המשפיל עצמו לבנו הקטן ללמדו אלפא ביתא".

"וע"ז נאמר 'וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל' - שהלך והשפיל עצמו לכל אחד מישראל ללמדו דברי התורה, ולא המתין עד שתתרחב דעתם ויבואו איליו, רק 'וילך משה', הוא הלך אליהם למדריגתם השפלה. אולם כל זה היה קודם לכן, אבל עתה לפני פטירתו נתעלה משה למדרגה גבוהה מאד עד שלא היה יכול עוד להשפיל עצמו כל כך, וזה שאמר להם 'בן מאה ועשרים שנה אנוכי היום'. 'מאה ועשרים' בגימטריא נסיב לו ידעו עיט' (איוב כ"ח), רמז שהיום עלה למדרגה גבוהה מאד שאפילו מלאכים לא ידעו להשיגו, ולכן 'לא אוכל עוד לצאת' - ממדריגתי, 'ולבוא אליכם וזה וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה'. לשון ירידה והשפלה כלומר עתה לא תרד עוד ממדריגתך שתעבור אתה אליהם רק הם יעברו ויבואו אילך באתערותא והכנה הראויה ואז תשפיע להם והבן", עכל"ק.

ושני הנביאים נתנבאו בסגנון אחד למימר, שהצדיקים לפני פטירתם מגיעים למעלה הכי גבוהה מכל ימי חייהם, ועולים בדרגתם לפני פטירתם ושוב אין יכולים לירד משם, שכבר נמצאים כל כך גבוה, אך שם הם נקראים יותר חיים ויכולים יותר להשפיע על ישראל משום שיש להם אז חיות חדש ביותר.

ומענין לענין נוכל לבאר יפה בטעם זה הטעם שמשם רבינו עליו השלום בירך את ישראל דוקא לפני מותו, שנאמר (דברים לג, א) "וזאת הברכה אשר בירך משה איש האלוקים את בני ישראל לפני מותו".

שמשום שאז היה במעלה היותר גדולה לברך את ישראל ולהשפיע עליהם כל טוב, שהרי הצדיק קודם פטירתו מגיע לדרגה הכי גבוהה בימי חייו וכנתבאר, ולכן אמר מרע"ה לנצל את העת רצון הזה ולברך את ישראל להשפיע עליהם השפעות טובות, שידע שהוא עת שלא היה בימי חייו.

ה.

במיתת צדיקים מתכפרים ישראל כביוה"כ ובכל שנה בעת יומא דהילולא מתעורר ענין הכפרה שהיה בעת פטירתו בבחינה עילאה כמו שבת ויו"ט משום שיום ההילולא הוא יו"ט של הצדיק.

ענין נוסף שמצינו בעת פטירת הצדיקים הוא ענין הכפרה שנעשה לישראל על ידי פטירתם, שמסמיכות פרשת מיתת בני אהרן לפרת יוה"כ דרשו חז"ל בתלמוד ירושלמי (יומא ב ע"א) שמיתת צדיקים מכפרת.

וז"ל הירושלמי: "א"ר חיה בר בא. בני אהרן באחד בניסן מתו, ולמה הוא מזכיר מיתתן ביום הכיפורים, ללמדך שכשם שיום הכיפורים מכפר על ישראל כך מיתתן של צדיקים מכפרת על ישראל", ע"כ.

והנה בכפרת ישראל על עוונותיהם ביום הכיפורים, ישנם כמה חילוקי כפרה, ואינה דומה כפרת איש ישראל השב בתשובה מיראה ומתכפר, לאחר המתחרט על עוונותיו מאהבה, שהרבה מיני כפרה וכן כל ענין של כפרה שיש על עבירות, יש לה בחינה מסוימת האין שמכפרת.

וא"כ גם כפרה זו הבאה על ידי מיתת הצדיקים יש לה ג"כ אופן מיוחד לכפרה, שכפי שכל כפרה יש לה אופן ודרך כפרתה או שיש כפרה על דברים מסוימים בעיתות רצון וכדומה, כמו"כ יש למיתת הצדיקים דרך ואופן כפרה מסוים.

ובגמ' שבת (קי"ח ע"ב) שנינו ענין הכפרה שיש על ידי שמירת שבת קודש, וז"ל הגמ': "אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו שנאמר (ישעיה נו, ב) "אשרי אנוש יעשה זאת וגו' מחללו", אל תקרי 'מחללו' אלא 'מחול לו'", ע"כ.

ונלמד מכאן הכפרה הנעשית על ידי שמירת שבת קודש, ולהבין בחינת הכפרה הנעשית בשבת, יש להביא דברי א"א"ז מהרש"ל מלענטשנא זצוקללה"ה (תורת הרה"ק מלעטשנא, מועדים; שבת קודש, עמוד סט), וז"ל: "ובשבת אין להרבות בתשובה כי אי אפשר בלא עצבות, ולבבו יבין ושב ורפא לו (ישעיה י, ו). ובשבת עצבות אסור כי ניתן לעונג ולשמחה, ויוכל לפעול מחילה וסליחה וכפרה במצות שבת", עכ"ל"ק.

ונתבאר מדברי קודשו, שהכפרה שיש בשבת קודש הוא כפרה הנעשית רק על ידי שמחה, משום שאסור להתעצב בשבת קודש.

וכפרה הבאה לאדם על ידי שמחה ביאר א"א"ז הנ"ל (שם בפרשת ויגש, עמוד כז, מתוך לשונו הטהור של בעל התולדות אדם) שהוא בבחינת תשובה עילאה, משום שכל תשובה הבאה עם עצבות הוא בבחינת תשובה תתאה, אך השב על ידי שמחה אזי התשובה היא בבחינת תשובה עילאה, וז"ל"ק: "ועתה אל תעצבו. ובבראשית רבה (כא, ו) 'אין ועתה אלא לשון תשובה'. ושמעתי מפי כבוד אאמו"ר ז"ל (הרה"ק מלענטשנא), שתשובה תתאה אי אפשר להיות בלי עצבות, אך תשובה עילאה תוכל להיות בשמחה וחדוה", עכ"ל"ק.

והיוצא מדבריו בשני מקומות, שהתשובה הנעשית בשבת קודש הוא בבחינה עילאה משום שנעשית בשמחה וחדוה, והוא תשובה יותר גבוהה משאר תשובה בימות החול.

והנה כ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה בספה"ק חלקת יהושע (מאמרים; סוף מאמר ראשון) כתב לבאר שביומא דהילולא של הצדיק אזי הוא יו"ט שלו, והביא דבריו מהזוה"ק ושאר צדיקים.

וזל"ק: "וכמ"ש במדרש (ויקרא רבה פרשה לו פסקה ב עה"פ 'וזכרתי את בריתי יעקב') "גפן ממצרים תסיע" (תהילים פ, ט). מה הגפן הוא חי ונשענת על עצים מתים, כן החיים נשענים על המתים".

"ומובא בזוה"ק (ח"א קמ"ט ע"א) "אי לאו בעותהון של הצדיקים על החיים, לא מתקיימין פלגות יומא". ומובא בשם הגה"ק מהרי"ד זצלה"ה מבלעזא כי יום הילולא של הצדיק הוא כיום חתונה שנהגו ליתן דורון דרשה כמובא בזוהר, ומסתמא גם ביומא דהילולא דצדיקא יהיב הקב"ה מתנות לצדיקים, ואמר הגה"ק בעל אוהב ישראל זי"ע שנותן להם הקב"ה שיכלו להשפיע בני חיי ומזוני רווחי עבור ישראל, ובכן גם מי שילומוד בתורתם וענינם כמו שבחיים חיותם השפיעו, כן גם לאחר פטירתם ישפיעו לנו כל טוב", עכל"ק בחלקת יהושע.

ומבואר להדיא, שיום ההילולא של הצדיק הוא כיום חתונה ויו"ט שנותן להם השי"ת לחלק מתנות לישראל.

ובדרך זו נוכל לומר שהכפרה הנעשית על ידי מיתת הצדיקים כמבואר בירושלמי, הוא כפרה מיוחדת שנעשית בבחינה עילאה, וכמו שהתשובה בשבת ויו"ט הוא תשובה בבחינה עילאה.

ויתבאר, שבעת יומא דהילולא בכל שנה ושנה מתעורר ענין פטירתו וזכרו של אותו צדיק שהיה בעולם, וע"כ מתעורר גם הכפרה שהייתה באותו יום שנפטר, ואם יום זה הוא כיו"ט דיליה, א"כ הכפרה הבאה ביום ההילולא הוא בבחינת תשובה עילאה.

1.

עבודת השי"ת בנויה זו על גב זו שכל מעשיו הטובים של האדם מצטרפים לעבודה מושלמת ולכן הכפרה ברבות יומי כיפורים רבים יותר חשובה מהכפרה ביוה"כ אחד וכמו"כ הכפרה הבאה לישראל ביום הילולת הצדיקים מתעלית משנה לשנה ביותר.

מעלת ושגב קדושת יומא דהילולא בכל שתא ושתא - נוכל ללמוד ממה שלמדו חז"ל להשוות בין כפרת יוה"כ לכפרה הבאה על ידי מיתת הצדיקים, וכל עניני הכפרה שנאמרו ביוה"כ יחולו ג"כ בכפרה הבאה על ידי מיתת הצדיקים.

והנה אחד מדיני הווידוי ביוה"כ נתבאר בגמ' יומא (פ"ו ע"ב): "תנו רבנן עבירות שהתודה עליהן יום הכפורים זה לא יתוודה עליהן יום הכפורים אחר, ואם שנה בהן צריך להתוודות יום הכפורים אחר, ואם לא שנה בהן וחזר והתודה עליהן עליו הכתוב אומר (משלי כו, יא) "ככלב שב על קיאו כסיל שונה באיוולתו". רבי אליעזר בן יעקב אומר כל שכן שהוא משובח שנאמר (תהילים נא, ה) "כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד", ע"כ.

ומסקנת הגמ' שם כשיטת רבי אליעזר בן יעקב שכל שכן שמשובח הוא לחזור ולהתוודות, וכן פסק הרמב"ם להלכתא (פרק ב' מהלכות תשובה הלכה ח').

וביאור דין זה אינו רק משום שמא לא עשה תשובה הגונה ביוה"כ הקודם שלכן צריך להתוודות גם בהאי שתא, שכל כמה שמתוודה עוד מעומק נפשו הרי הוא משובח.

אלא הביאור הנכון בזה ביתר עומק הוא, משום שמצוות השי"ת ועבודתו בונים אותם דוגמת בנין אבנים שסדורות זו על גב זו ואין אבן יכולה לעמוד אלא על זו שתחתיה, וכמו"כ בעבודת הקודש במצוות השי"ת שכל כמה שמוסיף עוד בעבודתו ובתורה ומצוות אזי הוא בדרגה נעלה יותר, ובכל מעשה טוב שעושה הרי הוא מוסיף ומעלה את עבודתו ואת עצמו יותר גבוה ונבנה על עבודתו שעבד עד הנה.

וכמו שבבנין אבנים לא שייך שיניח הבונה אבן אחת שלא תהא מונחת על שום אבן מתחתיה, כמו כן לא שייך שיעשה האדם מצוה כלשהו או מעשה טוב שזכותה ומעלתה תהיה היא לבדה, אלא מחזרת אחר מעשיו הראשונים שלו ומוסיפה בהם כח להעלותו יותר במדרגותיו.

ולכך הדין נותן שבכל יוה"כ יתוודה שוב על עוונותיו ואף שכבר התוודה עליהם בעבר, משום שעתה כבר הוא במעלה גבוהה יותר, ותשובתו שיעשה עתה תצטרף עם תשובתו שכבר עשה בעבר ועל ידי זה תפעל התשובה הרבה יותר ממה שהייתה פועלת לבדה.

ועל משקל דברי ספר בית אלוקים להמבי"ט (שער התפילה, ריש פרק י"ז) שכתב בענין עבודת התפילה, שבדורות האחרונים התפילות מתקבלות יותר, משום שיש לנו סמוכים מתפילתם של ראשונים, וביחד מצטרפים כל התורה ותפילה ועולים לרצון יותר, אחר שיש בהם גם תפילות הראשונים יחד עם תפילות דורות האחרונים.

וז"ל: "ונראה כי על ענין נפלא כזה שהיא גאולתן של ישראל גאולה נצחית שאין אחריה גאולה, צריך להרבות בתפלה, דורות ראשונים ואחרונים. ומועילה תפילת הראשונים לתפלת האחרונים, ויותר נקל הוא לאחרונים הקרובים יותר לזמן הגאולה, שתתקבל תפלתם מהראשונים וכו'..."

"כי להיות הענין גדול הערך צריך ריבוי תפלות דור אחר דור כדי שתקובל תפלת הגאולה, ובהיות נשלמות תפלות הצריכות וידועות לו יתברך, אז בדור ההוא תקובל תפלתם, גם כי בזמנים הקודמים לא היתה מקובלת, ובעת שנשלם סכום התפלות הצריכות תקובל התפלה, לא בשביל תפלה זו לבד, כ"א בהצטרף אותה עם התפלות הקודמות, באופן שכל התפלות הקודמות הן מועילות גם כן, וכשתתקבל תפלה זו לדור אחרון כשתצטרף עם הקודמות, הרי היא כאילו נתקבלה תפלת הראשונים, כיון שהיתה סעד לקבלת תפלה זו, עכ"ל.

ונתבאר בדבריו שברבות התפילות בדורות האחרונים, יהיו התפילות יותר נענים מהתפילות שהתפללו ישראל בדורות הקודמים משום שתפילות האחרונים מצטרפת לתפילתם של ראשונים ויחדיו יוצרים כח תפילה גדול יותר, וכמו"כ יש לומר בשאר מצוות השי"ת שכל מצוה ומצוה מוסיפה לקודמתה ועי"ז מעלה את האדם ממדרגה למדרגה.

ולכך נפסקה הלכה שיתוודה שוב בכל שנה ביוה"כ אף על מה שכבר התדווה בשנים שעברו, משום שבתשובתו בשנה זו יש בה כח גם מתשובתו זו וגם משנים שעברו, ובכך יצטרפו כל וידויו יחד ויעלו וישפיעו למעלה ביותר.

ואחר ביאור דין כפרת יוה"כ המתעלית לטובה שוב בכל שנה ושנה, כמו"כ יש לומר בכפרה הבאה על ידי מיתת צדיקים, שיש בה ג"כ ענין מעולה משנה לשנה, שבכל שנה בעת יומא דהילולא שהוא כיו"ט של הצדיק ומכפר בבחינת תשובה עילאה, יש בה ג"כ יותר כח בכל שנה לכפר ביותר.

ועל כן אף שכבר הייתה הכפרה העילאה ביום פטירת הצדיק, מ"מ בכל שנה ושנה שהוא יו"ט דיליה ביומא דהילולא, מתעורר זכירת מעשיו וחוזרת הכפרה שהייתה ביום פטירתו ביתר שאת ויתר עוז לכפר על ישראל ביותר אחר שמצטרפים כל השנים שהיה בהם כפרה זו, וכענין יוה"כ שבכל שנה ושנה מוסיף לטובה.

.ז.

הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע היה יכול לעלות בסערה השמימה אך ביקש למות מיתת צדיקים בכדי שיהיה לו שייכות עם כלל ישראל על ידי מיתתו ויוכל להמשיך להשפיע עליהם מלמעלה באותה בחינה שמסר נפשו עליהם בחיים חיותו.

ואחר ביאור מעלת קדושת הצדיקים אחר פטירתם וגודל כח יומא דהילולא לכפר על ישראל בכל שנה ושנה יותר ויותר, נבאר עוד ממעלת עבודתו בקודש של הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע והכח שהשאיר לדורות הבאים לעמוד בנסיונות עקבתא דמשיחא.

איתא בספרים שמרן אור שבעת הימים הבעש"ט הקדוש אמר על עצמו שהיה יכול לעלות השמימה בחיים חיותו ולא יצטרך למיתה, וכמו אליהו הנביא זכור לטוב ושאר תנאים שמסופר בחז"ל שעלו השמימה בחייהם ולא מתו, אך מה שלא עשה כן הוא משום שביקש לקיים את דברי הפסוק (בראשית ג, יט) "ואל עפר תשוב", ולכך מת במיתת אדם וכדרך כל העולם, אך באמת היה יכול לעלות השמימה בחיים חיותו.

ומאת הרה"ק מרוזין זי"ע מובא שאמר שידיו של בעל ההילולא הרבי ר' אלימלך זי"ע היו כשני לוחות הברית ועשרת אצבעותיו כעשרת הדברות.

והנה אם גופו היה כל כך קדוש ומזוכך עד שהיו ידיו קדושות בקדושה עליונה כל כך, אז בוודאי שהיה יכול ג"כ לעלות בגופו השמימה מבלי למות במיתה רגילה כמו מרן הבעש"ט הקדוש.

אמנם, באמת לא עלה הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע השמימה אלא מת במיתת צדיקים שהיא מיתת נשיקה שאין מרגישים בה את טעם המיתה, משום שרצה שיהיו לו את כל המעלות הללו שביארנו שזוכים להם הצדיקים בעת פטירתם, ורצה להגיע לדרגה הגבוהה הזו שאין מגיעים אליה כי אם בשעת המיתה ובכך נשארים הצדיקים אח"כ בבחינת חיים חדשים, וכפי שנתבאר לעיל שאין מיתה אצל צדיקים כי אם בחינה חדשה של חיים במעלה יותר גבוהה.

ונצרך לכל המעלות הללו לאחר פטירתו משום שרצה להמשיך להשפיע על ישראל ולעמוד על המשמר להצילם מגזירותיהם ולתת להם כח לעמוד בנסיונות המרים של עיתות עקבתא דמשיחא,

ומשו"ה מת במיתה גשמית בכדי שיהיה לו תמיד שייכות עם כלל ישראל בבחינה חדשה גם לאחר פטירתו על ידי שבכל שנה בעת יומא דהילוליה יהיה להם את הכפרה הבאה לישראל על ידי מיתת הצדיקים בבחינה עילאה וכתבאר, ועי"ז יוכל להשפיע עליהם ביותר ממה שהיה משפיע עליהם בימי חייו.

שהרי עבודתו בקודש בימי חייו הייתה במסירות נפש תמידית בכל רגע להציל את ישראל מגזירות הבאות עליהם תמיד, ועל ידי עבודתו בזה ביטל ג"כ את הצרות הגשמיות של עקבתא דמשיחא,

ולכן ביקש גם אחרי מותו להמשיך להיות בשייכות תמידית עם כלל ישראל על ידי שתתעורר הכפרה הבאה על ידי מיתתו בבחינה עילאה בכל שנה ושנה, ואז בוודאי יהיה לו יותר כח להציל את ישראל ולתת להם קיום וחיות חדש לנסיונותיהם בעת עקבתא דמשיחא באותה הבחינה של מסירות נפש שעבד בה את בוראו בחיים חיותו.

ומטעם זה מצינו בספה"ק שצדיקים שמתו בחוץ לארץ, נקברו גם בארץ ישראל, משום שבארץ ישראל יש בחינה גבוהה יותר בבחינת עולם עילאי, ולכן נקברו הצדיקים גם באר"י שעל ידי זה יוכלו להשפיע על העולם בבחינה עילאה שיש באר"י.

ובספר עשר קדושות (מערכת הרה"ק בעל האוהב ישראל מאפטא זצוקללה"ה, אות י"ט) הביא מעשה נורא שהיה בעת פטירת הרה"ק בעל אוהב ישראל מאפטא זצוקללה"ה,

וז"ל: "מובא בספרים כי בלילה שנפטר מן הרב מאפטא, באותו הלילה שמעו בטבריה קול דופק על חלונות בית וועד כולל וואלין שם בטבריה, 'צאו ללוות הרב מאפטא'. והלכו לחוץ וראו כמה אלפים נשמות הולכים עם מיטתו עד שהלכו להבית עולמים וראו פניו בקבר והלכו משם. בבוקר סיפרו זאת ולא רצו להאמין כי לא נודע לזולתם מזה, עד שצוה החכם, וראו על מקום ההוא צורת קרקע חדשה. ואח"כ נתוודע להם שיום זה נסתלק. ושקודם פטירתו צעק על גלותו, ומדוע איחר בן ישי, ובכה ואמר, הרב מבארדיטשוב אמר קודם פטירתו שכשיגיע לשם לא ינוח ולא ישקוט ולא יניח לכל הקדושים עד שיבא משיח. אבל אחרי זה השתעשעו עמו בהיכלות ומדריגות עד שנשכח מזה. ואני לא ישכח", עכ"ל בספר עשר קדושות.

והטעם שגופו בא גם לארץ ישראל הוא כפי שביארנו שבארץ ישראל יש בחינה יותר עילאה, ועל ידי זה יוכל להמשיך להשפיע על ישראל כפי שצעק קודם מותו שלא ינוח ולא ישקוט עד שיבוא משיח.

ח.

הצדיקים בעולם העליון אין רוצים לבטל גזירות רעות מישראל אחר שרואים הטוב הטמון בהם לכפר על ישראל אמנם הצדיקים שיש להם שייכות עם ישראל מוסרים נפשם למען יבטלו מהם הגזירות אף שמועילים הם.

והנה מעלת שייכות הצדיקים מעולם העליון לכלל ישראל בעולם הזה, יש לה ג"כ עוד מעלה גדולה שעל ידה יוכלו להשפיע על ישראל יותר ממה שיש בכח שאר צדיקים הנמצאים בעולם העליון.

והוא, מה שנתבאר לעיל על הרה"ק מאפטא שצעק קודם פטירתו על הרה"ק מבארדיטשוב שהבטיח שלא ישקוט עד שיבוא משיח אך לבסוף השתעשעו עמו עד שנשכח ממנו, והוסיף הרה"ק מאפטא שהוא יעלה לשמיים ולא ישכח עד שיבוא משיח.

וכן מצינו אצל עוד צדיקים שקודם פטירתם התבטאו שלא ינוחו בשום פנים עד שיבוא גואל לישראל, ואחר פטירתם נעשה קצת רפיון באמונת צדיקים אחר שלא נתקיימה הבטחתם והגאולה בוששה מלבוא.

וצדיקי דורות האחרונים ביארו הדבר, שכאשר עלו צדיקים הנ"ל לעולם העליון ונתדבקו בשכינה הקדושה ראו מיד שכל הגלות והצרות שסובלים ישראל טרם גאולתם, אין בהם שום צער ונזק לישראל, ואדרבה בתוך כל גזירה וצער טמון וגנוז רחמים וחסדים מרובים להעלות את ישראל במדריגתם, וע"כ אינם יכולים לקיים הבטחתם ולעשות רע לישראל לבטל מהם גזירות שטוב להם לסובלם.

ולכן טוב ועדיף להזכיר הגזירות הרעות בכל דור אצל צדיקי הדור הקיימים בעולם, שהם רואים הצער הגדול שסובלים ישראל ויתפללו עליהם לבטלם.

והביאור בזה הוא, שהשי"ת כל יכול, בידו לכפר על עוונותיהם של ישראל בכל דרך, או על ידי יסורים גשמיים בעולם הזה, או על ידי כפרה אחרת בלא יסורים, ובוודאי משתדל כביכול לכפר על ישראל בכל עת בלא יסורים ונסיונות קשים, ובכך תבוא להם הכפרה והטובה בלי צער.

אמנם צדיקי עולם העליון שרואים מעשי ישראל מלמעלה מבינים שלפעמים עדיף שיתכפרו ישראל ביסורים וגזירות קשות, וכך יעלו את ישראל לדרגה גבוהה יותר וכפרתם תהיה בבחינה גבוהה הרבה יותר.

אך הצדיקים שנמצאים בזה העולם שרואים את ישראל מתייסרים בצער גדול כל כך וכשל כח הסבל לסבול הצער הגדול הזה, מתפללים להשי"ת לבטל מהם היסורים ולהביא עליהם כפרה בלא יסורים בבחינה נמוכה יותר, שיוכלו לסובלם.

ברם, בזו גדולה מעלת הצדיקים הנמצאים בעולם העליון ויש להם שייכות עם כלל ישראל בזה העולם, שיכולים לדעת ולהרגיש מתי יסבלו ישראל היסורים ויתכפרו במעלה העליונה ובאיזה זמנים אי אפשר להביא עליהם כפרה על ידי יסורים שלא יוכלו לסובלם.

ט.

הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע שעבודתו בקודש הייתה ע"י מסירות נפש עומד ומשמש גם מלמעלה ואף שרצונו לכפר על ישראל בדרגה גבוהה ע"י יסורים מ"מ מוסר רצונו ונפשו שלא יהיו אלו הצרות והיסורים לישראל משום שאין יכולים לסובלם.

ועבודת קודשו של הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע בזה העולם הייתה במסירות נפש תמידית כל ימיו בתפילתו להציל את ישראל מגזירותיהם, וכנתבאר,

וכמו כן בעולם העליון ממשיך בעבודת קודשו למסור נפשו בשביל ישראל שלא יתנו עליהם יסורים ונסיונות קשים.

ויתבאר, על פי דברי רש"י הקדוש בפרשת חיי שרה על הפסוק (בראשית כג, ח) "וידבר איתם לאמר אם יש את נפשכם לקבור את מתי מלפני שמעוני ופגעו לי בעפרון בן צוחר", וברש"י פירש: "נפשכם. רצונכם", ע"כ.

היינו, שהנפש הוא רצונו של האדם, וא"כ אם האדם נותן את רצונו להשי"ת הרי הוא כמי שמסר את נפשו ואת פנימיותו להשי"ת, וזה ענין מסירות נפש.

והנה צדיקי עולם העליון שרואים שצריכים ישראל להתכפר על ידי יסורים ונסיונות רוחניים, שזו טובתם להעלותם לכפרה גבוהה יותר, אזי מבינים שאין ביכולתם לבטל הגזירות הללו, משום שזו טובתם של ישראל.

אמנם הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע שעבודתו כל ימי חייו הייתה במסירות נפש תמיד לפני השי"ת לבטל גזירות רעות מישראל, ויש לו שייכות עם כלל ישראל ביותר משום כן,

אזי גם למעלה בעולם העליון הוא מבטל את רצונו לכפר על ישראל בדרגה גבוהה, ומעדיף למסור נפשו ורצונו הזה ולבטל מישראל הגזירות הקשים בכדי להקל עליהם בנסיונותיהם בעקבתא דמשיחא.

ועל כן, אף שביארנו שלא ביטל הרה"ק הרבי ר' אלימלך בחייו את הנסיונות הקשים ברוחניות של עיתות עקבתא דמשיחא, מ"מ עומד הרה"ק בעל ההילולא בשמי שמיים ונותן כח לישראל שיוכלו לעמוד בחיות חדש

כנגד נסיונותיהם הקשים בעת הזאת, וכחו שנשאר בזה העולם נותן לישראל קיום להחזיק באמונת ישראל ולעובדו יתברך בלב שלם אף בעולם מלא טומאה זוהמה וכפירה כל כך וכתבאר לעיל.

ובפרט בזמנים קשים כאלו שעוברים ישראל עתה, שהעולם מלא כפירה וטומאה, ורוצים לגזור על ישראל גזירות רעות, אזי עומד הרה"ק הרבי ר' אלימלך על משמרתו ומוסר נפשו על ישראל שיהיה להם הכח לעמוד בנסיונות, ולהמעיט מהם היסורים הקשים, ולא רק יסורי עקבתא דמשיחא הרוחניים אלא שאר הנסיונות שיש לישראל בכל מצב.

ועיקר הקיום והחיות שיש לישראל על ידו, הוא ביומא דהילוליה שאז הוא כיו"ט שלו ויכולים ישראל להתכפר בבחינה עילאה, ולקבל ממנו מתנות טובות שמחלק יותר משאר צדיקים משום שייכותו עם ישראל לבטל מהם גזירות רעות ולתת להם הכח לעמוד בנסיונות הזמן.

ובגמ' בסוטה (י"ג ע"ב) נתבאר גם על משה רבינו עליו השלום: "ויש אומרים לא מת משה. כתיב הכא 'וימת שם', וכתב התם 'ויהי שם עם ה'", מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש", ע"כ.

וכמו כן בוודאי יש בחינה זו אצל הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע שכמו שעמד במסירות נפש תמידית להציל את ישראל מגזירותיהם, וכפי שביארנו בתחילת דברינו שהביא בנו הרה"ק ר' אלעזר להעיד על אביו שמסר נפשו על ישראל בכל רגע בלי הפסק כמעט כמו רבי עקיבא וחביריו,

כמו"כ יש לו גם הכח לעמוד עליהם עתה מהעולם העליון ולמסור נפשו עליהם להמעיט נסיונותיהם ולהחזיקם שיוכלו לעמוד בכל צרותיהם.

?

בעת פטירת הצדיק נולדת בו בחינת חיות חדשה גבוהה ממה שהיה בחייו וזה ביאור טעותו של המן לומר שמיתת צדיקים רעה לישראל שאדרבה בכל שנה בעת ההילולא מתעוררת הבחינה הזאת ומכפרת על ישראל בבחינה עילאה.

והשתא דאתית להכא, נוכל לבאר באר היטיב מה שטעה המן לומר שחודש שמת בו משה הוא סימן רע לישראל שמת בו מושיעם, ולא ידע המן שביום זה מת אך ביום זה גם נולד, והקשינו, הא אף שנולד בה אך סוף כל סוף גם מת בה, וא"כ שפיר היה זה סימן טוב להמן לגזור גזירת כליון על ישראל בחודש שמת בו מושיעם.

אך הביאור הנכון בדברי הגמ' הוא, שביום פטירת הצדיק אין הכוונה שהצדיק מת לגמרי שהרי מצינו אצל צדיקים שיכולים לעלות השמימה בחייהם וא"כ מה מיתה היא זו,

אלא שבחינת המיתה כדרך כל האדם מולידה בצדיקים בחינה חדשה של מיתת צדיקים המכפרת ובבחינה זו עולים הצדיקים כל כך גבוה עוד יותר ממה שהיו בימי חייהם, וזהו 'צדיקים במיתתם קרויים חיים' וכתבאר לעיל, שאין זה מיתה אלא חיים חדשים בבחינה אחרת, ולכן ביום שמת משה רבינו עליו השלום, נולדה לו בחינה חדשה ועלה לדרגה גבוהה מאוד יותר מימי חייו,

וזה הכוונה בדברי הגמ' שגם מת בה וגם נולד בה, משום שאחר שמת בה בבחינה הרגילה, אז נולדה לו בחינה חדשה של מיתת צדיקים בדרגה גבוהה.

ובזה הייתה טעותו של המן, שחשב שאם מת בה משה הוא סימן רע לישראל, אך באמת משום שביום זה מת משה, לכן באמת היה זה סימן טוב לישראל משום שביום זה מתעורר בכל שנה ושנה ענין הכפרה שנעשה לישראל על ידי מיתת משה רבינו, ולא עוד אלא שבכל שנה מתעלה הכפרה יותר וכפי שביארנו שבכל שנה מתווסף עוד כח של כפרה יחד עם כפרת כל השנים,

ולכן היה זה סימן טוב לישראל שביום שמתכפרים ישראל בחינה עילאה, לא יוכל המן הרשע לגזור שום רע על ישראל.

ויתן השי"ת שנזכה לעמוד בכל נסיונות עקבתא דמשיחא ועי"ז נזכה להיגאל בגאולה כללית וגאולה פרטית בביאת גואל צדק במהרה בימינו אכיה"ר.